рис християнського світосприйняття є саме толерантне ставлення до представників інших країн, народів, релігій, що не тільки сприятиме формуванню толерантності, але й зробить менш болісним для молодої людини процес переоцінки моральних цінностей і допоможе в становленні етнічної ідентичності, що є основою етнічної толерантності та адекватного світосприйняття взагалі.

Для створення ефективної в подоланні негативних наслідків глобалізації суспільства освітньої системи і формулювання змісту освіти необхідне всебічне вивчення національного українського характеру, визначення традиційних національних цінностей і переорієнтація системи виховання в напрямку їхнього формування, дослідження світосприйняття і психологічних особливостей українців, глибоке вивчення традицій української народної педагогіки та створення на основі отриманих знань національної школи, відкритої для осягнення набутків світової культури і одночасно здатної протистояти негативним наслідкам глобалізації світового суспільства.

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Наук. видання. [Текст] / К.: Либідь, 2003. – 344 с. – С.10.

2. Вишневський О. Релігія і деякі проблеми релігійного виховання в школі [Текст] / О. Вишневський // Рідна школа. – 1999. – № 4. – С. 3 – 7.

3. Зеленов Є.А. Планетарне виховання студентської молоді в умовах глобалізаційних процесів [Текст] / Луганськ: вид-во НЦППРК "НОУЛІЖ", 2009. – С. 203.

4. Колин К.К. Неоглобализм и национальная культура [Електронний ресурс] / К.К. Колин; Ин-т проблем информатики РАН. Режим доступа: www.URL.http: // www.opos.sitc.ru chronika /2004/11/ neoglobalizm.doc. – 11.12.2004 г.

5. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. [Текст] / К.: ВІРА ІНСАЙД, 2000. – 444 с. – С. 261.

6. Наумкина Е.А. От информационного общества к обществу знаний: образовательный аспект. [Електронний ресурс] /Е.А. Наумкина. Сумской государственный педагогический университет Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ihtgr5FzNuIJ:www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/FilosNauk/2009_1/90.pdf

Стаття надійшла до редакції 21.10.2010

УДК 371:33

Святослав Михаць, *кандидат економічних наук,*
доцент кафедри екологічного менеджменту та комунікаційних технологій
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РОЛІ ОСВІТИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ

Стаття досліджує проблеми економічної ефективності освіти і, зокрема, визначення впливу освіти на економічне зростання.

Ключові слова: *освіта, економічне зростання, капіталовкладення, "результативність".*

Статья исследует проблемы экономической эффективности образования и, в частности, определение влияния образования на экономический рост.

Ключевые слова: *образование, экономический рост, капиталовложение, "результативность".*

The article investigates the problems of economic efficiency of education, in particular, determination of influence of education on an economic increase.

Key words: *education, economic increase, capital investment, "effectiveness".*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході науково-технічних перетворень другої половини XX ст. інформаційна "наповненість" масової продукції стає все більш домінуючою і складнішою, незалежно від того, чи йде мова про предмети особистого і виробничого тривалого користування, послуги, чи "чисто" інформаційну продукцію. Стає загальновизнаним інформаційно-освітній характер всього інноваційного процесу, починаючи з новаторської ідеї, закінчуючи кінцевим споживанням. Основою економічних механізмів будь-якого сектору економіки є забезпечення ефективності.

Сучасний підхід до вивчення проблеми ефективності передбачає перш за все врахування зростання залежності всіх видів виробничої й соціальної діяльності від творчої характеристики праці. Ефективність освіти і механізми її забезпечення не можна вивчати окремо від особливих властивостей "продукції" освіти. А

© С. Михаць, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

оскільки остання має соціальний характер, її неможливо формалізувати, втиснути в рамки неокласичних чи подібних трактувань ефективності, в яких людина і праця, зведені до простих кількісних змін. При вивченні освіти необхідний широкий соціально-економічний підхід, заснований на якісному економіко-статистичному аналізі. Численні дослідження останніх років доказали, що приріст результативності досвіду зростає залежно від рівня освіти.

Важливе значення при аналізі ефективності освітньої діяльності мають також екстерналії освіти, зокрема зменшення бідності в суспільстві, покращення здоров'я населення, демократизація суспільства, поліпшення навколишнього середовища, культурний розвиток, послаблення криміногенної ситуації тощо.

Проблеми економічної ефективності освіти і, зокрема, визначення впливу освіти на економічне зростання мають внутрішні протиріччя. Кількісне розширення освітньої системи, яке не підкріплене попитом на робочу силу, може бути даремним, оскільки людські і фінансові ресурси можуть бути використані нераціонально. Між витратами на освіту і їх економічною віддачею існує хронологічний розрив у 10 – 15 років, а витрати можна вважати рентабельним, якщо отримані знання застосовуються на практиці.

Отже, для оцінки ролі освіти в економічному зростанні доцільно визначати внутрішню ефективність освіти, що передбачає оцінку досягнення цілей освіти (задоволення потреб суспільства в освітніх послугах на основі забезпечення людськими, матеріальними, фінансовими та інформаційними ресурсами) та зовнішню ефективність освіти, яка повинна проявлятись у підвищенні рівня суспільної продуктивності праці, темпах приросту валового внутрішнього продукту, зменшенні безробіття, підвищенні рівня життя населення. Лише на основі цих даних можна говорити про ефективність освітньої стратегії інвестицій.

Коли в Японії було складне економічне становище, то уряд вирішив все одно інвестувати більшу частину ресурсів в охорону здоров'я та освіту. Мотивація полягала в тому, що наступне освічене і здорове покоління зможе розв'язати теперішні проблеми і вивести країну на шлях прискореного розвитку. Слід сказати, що такі заходи (інвестиції в освіту) дали позитивні результати [1].

Складність обчислення віддач від вкладень у освіту полягає в тому, що результати освітньої діяльності досить складно представити прямими вартісними показниками. У переважній більшості випадків роль освіти в підвищенні ефективності праці та виробництва відображається непрямими показниками. Прикладом таких непрямих показників економічної ефективності освіти може служити приріст продукції в результаті підвищення рівня освіти та кваліфікації зайнятих працівників. Складність розрахунку зовнішньої ефективності освіти полягає також у тому, що виокремити серед приросту інших факторів вплив саме освіти досить важко.

Метод "витрати і віддачі" не можна назвати універсальним методом виміру економічних результатів освіти. Загальним недоліком цього методу аналізу є неврахування неекономічної і непрямої економічної вигоди. Систематичний аналіз витрат і віддачі можливий лише в умовах стабільної економічної ситуації в країні, коли не відбуваються кардинальні зрушення в економіці і є можливість порівняти рівні витрат на освіту і рівні доходу працівників упродовж тривалого періоду часу. Дослідження зв'язку між освітою і доходами працівника передбачає з'ясування тих елементів, які дозволяють отримати більше доходу.

Вимірювання витрат, які названі "альтернативними витратами", оскільки інвестиції означають відмову від альтернативних можливостей використання ресурсів споживанню, включає намагання підрахувати загальну вартість інвестицій в освіту в показниках альтернативних можливостей, втрачених або суспільством у цілому, або окремими індивідами.

Освіта підвищує продуктивність праці і знаходить вияв у обсягах заробітної платні. Основні тенденції полягають у тому, що більш освічені робітники заробляють більше, заробітна плата більш освічених робітників зростає з віком, пік наступає в середньому віці, крім того, він є вищим, ніж у менш освічених.

Соціальна норма віддачі капіталовкладень в освіту в ідеалі повинна включати зовнішні ефекти або побічні вигоди, пов'язані з освітою. Один з основних аргументів, який використовується для того, щоб виправдати громадське субсидіювання освіти, стосується зовнішніх ефектів, які впливають в цілому на суспільство, але не переносяться на особу. Оскільки соціальні вигоди освіти перевищують приватні вигоди, уряди субсидують освіту для того, щоб запобігти недостачі інвестування.

При розв'язанні питання про отримання освіти вважають, що концепція норми віддачі капіталовкладень в освіту дуже подібна до того чи іншого інвестиційного проекту: це сума витрат і вигод інвестицій, що використовується до різних

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

періодів часу і виражається щорічним (відсотковим) доходом. Якщо норма віддачі капіталовкладень в освіту становить 10 відсотків, це означає, що коли 10 000 гривень інвестовано в освіту, то щорічний дохід складатиме 1 000 гривень протягом життя середнього випускника [2].

Обрахунок соціальної норми віддачі включає з боку витрат повну вартість ресурсів чиєїсь освіти, тобто це не тільки те, що особа платить, а також те, що це коштує суспільству дати освіту одній особі. Оскільки в більшості країнах освіта значно субсидована, соціальні витрати набагато вищі ніж приватні. Звідси випливає, що соціальна норма віддачі є зазвичай меншою, ніж відповідна норма приватної норми віддачі.

Як правило, норма віддачі капіталовкладень в освіту є дуже високою в країнах з низьким і середнім рівнем доходів. Відмінності у країнах існують, але в цілому, в економіках з менш ніж універсальною базовою освітою, норми віддачі найвищі для початкової освіти, потім для середньої освіти і, потім, вищої. Економіки з універсальною початковою освітою, які перетерпіли швидке зростання, мають тенденції швидше до підвищення норм віддачі середньої, ніж початкової освіти.

Майже у всіх країнах норми віддачі інвестицій у всі рівні освіти перевищують довготермінову альтернативну вартість капіталу (зазвичай оцінюються у 8 – 10 відсотків у дійсних термінах), роблячи освіту ідеальною для капіталовкладень. Проте не слід забувати, що норми віддачі можуть вводити в оману коли, наприклад, ринки праці посилено регулюються і заробітки не відображають граничної продуктивності.

Не всі із зовнішніх впливів вищої освіти – такі, як вигоди від основних досліджень і розвитку та трансформацій технологій, повністю відображаються в розмірі заробітків, які використовуються для обчислення норм віддачі.

Аналіз "витрати-віддачі" має певні недоліки. Вони пов'язані з тим фактом, що різні обсяги заробітної плати також можуть бути наслідком відмінностей у природних здібностях людей, їх мотивації, соціального становища, статі, неформальної освіти. За даними американських учених тільки дві третіх відмінностей у зарплаті робітників можна пояснити освітою. Тому при підрахунках впливу освіти на зарплату множили на коефіцієнт 0,66 [3].

Але, знову ж таки, для певних категорій робітників чи в певному віці величина цього коефіцієнту буде різною, оскільки вплив природних здібностей може сильніше проявлятись у певному віці і для певних категорій робітників ніж для інших. Крім того, на взаємозв'язок між заробітною платою і продуктивністю праці впливають такі фактори, як сила звички і традицій у визначенні ставок заробітної плати, сила професійних спілок, величина заробітної плати в державному секторі. Продуктивність праці може зростати також унаслідок кращої мотивації праці, умов праці, психологічного клімату в колективі.

Зовнішні ефекти є особливо важкими для обчислення і вони не відображаються в розмірах заробітної плати. Загальноприйнята соціальна норма віддачі, обчислена на основі грошових заробітків і витрат, таким чином недооцінює справжню норму соціальної віддачі інвестицій в освіту. Якщо можна було б включити зовнішні ефекти освіти (підвищення добробуту, поліпшення навколишнього середовища, економічна і політична стабільність), то соціальна норма віддачі була б вищою від приватної норми віддачі від інвестицій в освіту.

До критеріїв зовнішньої ефективності освіти можна також віднести ступінь творчої активності робітників у раціоналізації та винахідництві, ступінь участі у впровадженні нової техніки. Також можна спробувати обчислити втрати економіки пов'язані з неповним використанням виробничих потужностей з причин нестачі кадрів відповідної кваліфікації, а також втрати від нераціонального використання кваліфікованої робочої сили, наприклад використання осіб з вищою освітою в якості робітників.

Внутрішня ефективність освіти полягає в ефективності діяльності системи освіти в цілому, що передбачає раціональне використання коштів, які витрачаються на утримання освітніх установ та високу "результативність" освіти. Слід обчислити загальну вартість ресурсів освіти для економіки. Вона включає вартість часу вчителів (зарплата вчителям), поточні витрати на товари і послуги (підручники, матеріали та ін.), вартість використання будівель і капітального обладнання, вартість часу студентів, виміряну в показниках альтернативного використання.

Висновки. "Результативність" освіти полягає у формуванні комплексу пізнавальних (загальний науковий і культурний світогляд особистості, творчість і самостійність мислення), професійних (специфічні знання, вміння та навички), особистих (патріотизм, працелюбність, чесність, відповідальність тощо) та комунікативних (вміння працювати в колективі, лідерство тощо) характеристик особистості. Критерієм "результативності" може виступати загальна успішність, кількість випускників з відзнакою, зміст навчальних планів.

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

1. Джуринский А.Н. "Японское чудо: мифы и реальность. Школьное образование и воспитание в Японии". – М.: Российское педагогическое агентство, 2008. – 64 с.

2. Eicher Theo S. Interaction Between Endogenous Technological Change and Endogenous Human Capital // Colombia University. – 1993. – P. 54 – 62.

3. Woodhall M. Cost-benefit analysis in education planning. – UNESCO, 2000. – 152 p.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2010

УДК 502.63

Любов Малик, *кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та менеджменту лісових підприємств Національного лісотехнічного університету України, м. Львів*

ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглядається актуальне питання охорони навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів.

Ключові слова: *екологія, водні ресурси, лісові ресурси, екологічна безпека, тваринний світ, забруднення.*

В статье рассматривается актуальный вопрос охраны окружающей естественной среды и рациональное использование природных ресурсов.

Ключевые слова: *экология, водные ресурсы, лесные ресурсы, экологическая безопасность, животный мир, загрязнение.*

The question of guard of natural environment and rational use of natural resources is examined in the article.

Key words: *ecology, water resources, forest resources, ecological safety, animal kingdom, contamination.*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень та публікацій. Україна через високий рівень концентрації промислового виробництва та сільського господарства, внаслідок хижацького використання природних ресурсів протягом десятиріч перетворилася в одну з найнебезпечніших в екологічному відношенні країну.

Екологія – це знання людини про те що її оточує. У наш час даний термін міцно закріпився в суспільній свідомості. Екологія стала одним з основних показників ставлення людини до життя, навколишнього природного середовища.

Екологічна свідомість відображає духовність суспільства, його "порозуміння" з природою невід'ємною частиною якої є людина.

В екологічних роздумах людини відбивається рівень її інтелекту, загальної і професійної культури. Більшість людей які свідомо зараховують себе до прибічників сучасної культури, вважають що захист довкілля є одним з найбільш важливих завдань сучасних і майбутніх генерацій. Стан природи викликає все більше занепокоєння у представників різних верств населення.

Нині майже немає свідомої людини яка незнана б дещо про екологію. Для більшості населення з нею поєднана стурбованість тими негативними наслідками, що спостерігаються у різних сферах антропогенної активності. Як правило, ці наслідки теоретичною основою яких треба вважати так званий антропоцентризм пов'язані з доведенням до крайньої межі тих навантажень які людина покладає на природу.

Нинішня екологічна ситуація в нашій країні характеризується як глибока еколого-економічна криза, котра зумовлена закономірностями функціонування адміністративно-командної економіки колишньої Російської імперії.

Нарощування продуктивних сил здійснювалося практично без врахування екологічних наслідків, панував відомчий, споживацький підхід до розміщення нових видів виробництва. Були допущені великі помилки в організації комплексного використання природних ресурсів, недостатня увага приділялась управлінню охороною природи та контролю за природним навколишнім середовищем.

Протягом останніх років у здоров'ї населення спостерігаються негативні тенденції, пов'язані певною мірою з незадовільним екологічним станом. В Україні з 1991 року відсутній природній приріст населення, а тривалість життя на 6 років нижча, ніж у розвинутих країнах. Темпи зростання загальної захворюваності за останні роки становлять близько 35%. Негативні зміни у здоров'ї сталися, головним чином, за рахунок підвищення рівня злоякісних новоутворень, серцево-судинних хвороб, бронхіальної астми, захворювання шлунково-кишкового тракту, цукровий діабет, алергійні захворювання.

© Л. Малик, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com